

دلقشا

کیانا تیموری

کتاب
برای
شایسته‌دلها

ملک محمد قزوینی، شیخ
علی سکاک و محمدعلی
خیا رجی پرداخته، که
در جریان این تحقیق،
دو خوشنویس دیگر در
عرصه خط تزئینی به
نام‌های عبدالحسین قزوینی و
محمدطاهر قزوینی نیز معرفی
شده‌اند.

در مقدمه کتاب می‌خوانیم که: «وجود
این پنج هنرمند تأکیدی است بر این نکته که قزوین از عصر
قاجار تا اوایل پهلوی، یکی از کانون‌های مهم خلق خطوط
تزئینی، گلزار و تفننی بوده و نقش و تأثیر ملک محمد
قزوینی به‌عنوان عنصری جریان‌ساز در این شهر به‌خوبی
مشهود و غیرقابل انکار است.»

این کتاب می‌تواند راهنمای خوبی برای آن عده از
دبیران هنری باشد که علاقه دارند دانش‌آموزان خود را با
الگوهای برتر در حوزه‌های مختلف خوشنویسی آشنا کنند.
درواقع برای درک یک هنر نیاز است که هنرجو کسانی را
که پیش از او قدم در این عرصه نهاده‌اند بشناسد و تلاش و
پشتکارشان را در خلق آثاری ارزنده ببیند تا مسیر خود را
با سرمشق گرفتن از آنان دنبال کند و بی‌راهه نرود. با توجه
به اینکه ملک محمد قزوینی، شیخ علی سکاک و محمدعلی
خیا رجی هر سه علاوه بر خط و خوشنویسی دستی در
هنر طراحی و نقاشی نیز داشته‌اند، آنچه که در آثار این
هنرمندان بیشتر به چشم می‌خورد ابتکاراتی است که
آمیخته کردن خط، طراحی و نقاشی در خلق قطعات به‌کار

**کتاب مرقع دلگشا اثر مهدی نورمحمدی، شرح
زندگی و آثار سه تن از خوشنویسان نامدار قزوین در
دوره قاجار است. این کتاب به کوشش انتشارات پیکره
در ۱۱۲ صفحه، با قطع رحلی و جلد گالینگور در ابعاد
۲۹×۲۲ سانتی‌متر چاپ شده است.**

قزوین همواره از شهرهای مطرح در حوزه هنر خوشنویسی
به‌شمار می‌رفته و در طول تاریخ خوشنویسان بزرگی را در دل خود
پرورانده است که معروف‌ترین آن‌ها نایب‌ه‌ بزرگ خط نستعلیق
میرعماد سیفی حسنی است. اما تعدادی از این خوشنویسان
علی‌رغم آفرینش آثاری ارزشمند و تلاش شایسته در حوزه
هنر، در گمنامی باقی مانده‌اند و به‌درستی به جامعه
خوشنویسی معرفی نشده‌اند.

مؤلف کتاب، مهدی نورمحمدی، در این اثر
تلاش کرده است با معرفی برخی از این
هنرمندان گمنام، گامی در جهت خدمت
به جامعه هنری کشور بردارد. وی
در این کتاب از جمله به
پژوهش حول آثار
و زندگی

نقاشیخط

برده‌اند و همچنین از شیوه‌های نوین برای پدید آوردن جریان تازه‌ای در خوشنویسی استفاده کرده‌اند. برای مثال ملک محمد مبتکر نوعی خط تزئینی به‌شمار می‌رود. او در این ابتکار خود با حفظ اصالت هنر و سنت ایرانی-اسلامی، آثاری خلق کرده که با وجود مضمون‌های تکراری در آن از لحاظ شیوه و تکنیک منحصر به فرد است. به‌طور کلی، این هنرمندان در آثار خود با خلاقیت و الهام از نقوش اسلیمی، ختایی و کوفی، به تصویرسازی مناسب و ایجاد حرکت و ابتکار پرداخته‌اند؛ از همین روست که آنان را جزو پیشگامان هنر **نقاشیخط** و گرافیک در ایران می‌دانند.

هنر جویانی که علاقه‌مند به خط‌های تزئینی، گلزار، **نقاشیخط**، فانتزی، هنرهای گرافیکی و ... هستند در مقاطع مختلف، با بررسی و تجزیه و تحلیل این کتاب و مشاهده دقیق آثار به نتایج کاربردی و مؤثری در زمینه هنری‌شان خواهند رسید. دانش‌آموزان نیز با الگوبرداری درست از شیوه‌ها و تکنیک‌های به کار برده شده در قطعات این کتاب، می‌توانند به ایده‌های تازه برسند و بعد از تمرین و کسب مهارت به کمک دبیران هنر، با پیاده‌سازی این ایده‌ها، جلوه‌ تازه‌ای به آثار هنری‌شان ببخشند.

نورمحمدی تصاویر بیشتر آثار و قطعات خوشنویسان نام‌برده را به بهترین شکل ممکن و با کیفیت بالا در کتاب گنجانده است. این ذوق و سلیقه در چینش آثار به همراه شناسنامه هر یک از قطعات، مطالعه کتاب را برای قشر دانش‌آموزان دلپذیرتر کرده است. در این کتاب برای نخستین بار عکس‌های باکیفیتی از کتیبه‌آب‌انبار مسجد و مدرسه مولوردی خان که از آثار ملک محمد است به‌طور کامل به چاپ رسیده است. این کار از آن جهت ارزشمند است که در دهه ۸۰ خورشیدی دو قطعه از این کتیبه متأسفانه به سرقت رفت، لذا مسئولان امر برای جلوگیری از تکرار چنین حادثه‌ای تمام کتیبه را با جوش دادن ورق‌های آهن پوشاندند. به همین دلیل چون امکان عکس‌برداری از کتیبه برای نگارنده میسر نبوده، با پیگیری فراوان عکس‌های کاملش را یافته و در کتاب قرار داده است.

دبیران هنر با مطالعه دقیق این کتاب می‌توانند به فرآیند شکل‌گیری جریان‌های گوناگون خط پی ببرند و برای شرح تاریخ هنر خوشنویسی، **نقاشیخط** و ... از مطالب معتبر آن استفاده کنند. مضافاً که مؤلف با تحلیل آثار هر یک از خوشنویسان به مطالبی خواندنی از روحیات و رفتار این هنرمندان رسیده است. نورمحمدی با مطالعه عبارات به کار رفته در قطعات به اطلاعاتی در زمینه شرایط زندگی و معیشتی این هنرمندان دست یافته و فهمیده است که تا چه حد آنان برای هنرشان با وجود سختی‌ها و مشکلات راه، احترام قائل بوده‌اند.

برای مثال در قسمتی از کتاب آمده است: ... نوشتن عباراتی همچون «آخر خوشنویسی، اول گدایی»، «رو سیه خوشنویس»، «روسایه ملک محمد»، «هستم فقیر و بینوا در شهر قزوین» و ... در زیرنویس خطوط، مشخص می‌کند که ملک محمد نیز مانند بسیاری از هنرمندان در عصر خود، از لحاظ معیشت در تنگنا و در نتیجه شرمندۀ اهل و عیال بوده است ...

بنابراین دبیران هنر می‌توانند تصاویر کتاب را به‌صورت جداگانه در قالب پاورپوینت در کلاس درس برای بچه‌ها نمایش دهند، چرا که مشاهده آن‌ها به بارور شدن ذوق و سلیقه دانش‌آموز کمک خواهد کرد.

این نمونه تحلیل‌ها توجه و دقت مخاطبان را نسبت به جزئیات

و ظرافت‌های آثار بیشتر می‌کند و به آن‌ها می‌آموزد که در مشاهده کارهای هنری تا چه اندازه می‌توان دقیق بود. بنابراین مطالعه این اثر فن تحقیق و پژوهش را به‌طور غیرمستقیم به دانش‌آموزان نشان می‌دهد. این نکته از این رو حائز اهمیت است که امروزه مفهوم کار پژوهشی در میان دانش‌آموزان به‌درستی معنا نشده و چه خوب است که از همان نوجوانی، بچه‌ها را به درک درستی از تحقیق کردن برسانیم.

همچنین این کتاب منبع خوبی برای جهت دادن به دانش‌آموزان مستعد و پویا در زمینه پژوهش‌های هنری است، به‌ویژه که زبان کتاب ساده و گویاست.

در این کتاب به فعالیت‌هایی که هنرمندان علاوه بر خوشنویسی به آن مشغول بوده‌اند نیز پرداخته شده است. برای مثال، شیخ علی سکاک علاوه بر خوشنویسی از چهره‌های مهم و مؤثر در امر تعلیم و تربیت قزوین نیز به‌شمار می‌رفته است. از شاگردان او عارف قزوینی است که در دیوان خود به تأثیر هنر شیخ علی سکاک و چندجانبه بودن او در کلاس درس اشاره کرده و استادش را به مجسمه‌صنعتی تشبیه می‌کند. عارف قزوینی در ادامه می‌گوید که برای توصیف شیخ علی سکاک نیاز به نوشتن کتابی خواهد بود. همین موضوع می‌تواند گویای آن باشد که تأثیر هنر در همه اعصار و قرون بر تعلیم و تربیت از طفولیت تا سنین بالاتر، تا چه اندازه برجسته و مهم بوده است.

در این کتاب به نکات اخلاقی و فضایل این استادان خوشنویسی تا به آنجا که اطلاعات در دست بوده اشاره شده است و همین می‌تواند یادآور خوبی باشد برای بازگویی ارزش‌های اخلاقی و دینی کم‌رنگ‌شده در میان نوجوانان و جوانان امروزی. هنرمندان جوان با مطالعه مرقع دلگشا با خوشنویسانی آشنا خواهند شد که در عین تنگدستی و با وجود قدرنشناسی مردم زمانۀ خویش، چگونه در کمال بی‌آزاری، با ایمانی راسخ به خدا، خود را وقف هنر می‌کردند. چیزی که شاید در عصر کنونی کمتر شاهد آن هستیم.

با خواندن این کتاب و معرفی آن در مدارس می‌توان دانش‌آموزان را به سوی پویایی و تلاش بیشتر هدایت کرد، به‌علاوه شناختن چنین هنرمندانی، شاید بتواند موجب طلوع درخشان‌تری در جامعه هنری ایران شود.

